

## RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MEHNAT BOZORI RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

**Gapparov Azim Qayumovich**

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsent v.b., PhD,*

*Email: [gapparovazim@sies.uz](mailto:gapparovazim@sies.uz)*

**Annotatsiya:** *Mazkur maqolada raqamli transformatsiya sharoitida mehnat bozori rivojlanish tendensiyalari, uning iqtisodiy va ijtimoiy jihatlarini ilmiy asosda tahlil qilingan. Tadqiqotda raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, platforma iqtisodiyoti va masofaviy bandlikning mehnat bozoriga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, raqamli transformatsiya sharoitida yangi kasblarning shakllanishi, mavjud kasblarning transformatsiyalanishi, raqamli kompetensiyalarga bo'lgan talabning ortishi hamda O'zbekiston mehnat bozorini rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

**Kalit so'zlar:** *raqamli transformatsiya, mehnat bozori, raqamli iqtisodiyot, sun'iy intellekt, avtomatlashtirish, platforma iqtisodiyoti, masofaviy bandlik, raqamli kompetensiyalar, inson kapitali, bandlik.*

### **Kirish.**

XXI asrda raqamli transformatsiya iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar (Cloud Computing), narsalar interneti (IoT), robototexnika va blokcheyn texnologiyalarining jadal rivojlanishi ishlab chiqarish, xizmat ko'rsatish va boshqaruv tizimlari bilan bir qatorda mehnat bozorining tuzilmasi va faoliyatiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada yangi kasblar paydo bo'layotgan, ayrim an'anaviy kasblar esa avtomatlashtirish natijasida qisqarayotganligi kuzatilmoqda.

Raqamli transformatsiya sharoitida mehnat bozori moslashuvchanlik, yuqori malaka va uzluksiz ta'lim tamoyillariga asoslangan yangi rivojlanish bosqichiga o'tmoqda. Ish beruvchilar tomonidan raqamli ko'nikmalarga ega mutaxassislariga bo'lgan talab ortib bormoqda, bu esa ta'lim tizimi va kadrlar tayyorlash jarayonini zamonaviy iqtisodiyot ehtiyojlariga moslashtirishni talab etadi.

O'zbekistonda ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, elektron davlat xizmatlarini kengaytirish, IT sohasini qo'llab-quvvatlash va innovatsion tadbirkorlikni rivojlantirish bo'yicha izchil islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, mehnat bozorida malakalar nomutanosibliigi, ayrim hududlarda raqamli infratuzilmaning yetarli rivojlanmaganligi va zamonaviy kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish bilan bog'liq muammolar saqlanib qolmoqda.

Mazkur maqolaning maqsadi raqamli transformatsiya sharoitida mehnat bozori rivojlanish tendensiyalarini ilmiy jihatdan tahlil qilish, uning iqtisodiy oqibatlarini baholash hamda

O'zbekiston mehnat bozorini rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

### Asosiy qism.

Raqamli transformatsiya – bu raqamli texnologiyalarni iqtisodiyot va jamiyatning barcha sohalariga kompleks joriy etish orqali biznes jarayonlari, boshqaruv va xizmat ko'rsatish tizimlarini tubdan takomillashtirish jarayonidir. Ushbu jarayon mehnat bozorining tarkibi, bandlik shakllari va kasbiy kompetensiyalarga bo'lgan talabni o'zgartirmoqda.

Raqamli transformatsiyaning mehnat bozoriga ta'sir etuvchi asosiy omillari quyidagilardan iborat:

- ❖ sun'iy intellekt va avtomatlashtirish texnologiyalarining rivojlanishi;
- ❖ platforma iqtisodiyotining kengayishi;
- ❖ elektron tijorat va raqamli xizmatlar hajmining ortishi;
- ❖ masofaviy va gibrid bandlik shakllarining ommalashuvi;
- ❖ raqamli kompetensiyalarga bo'lgan talabning oshishi;
- ❖ uzluksiz kasbiy ta'lim va qayta tayyorlash tizimining rivojlanishi.

Raqamli transformatsiya natijasida mehnat bozorida quyidagi tendensiyalar kuzatilmoqda:

- IT va axborot texnologiyalari mutaxassislariga talabning ortishi;
- ma'lumotlar tahlilchisi (Data Analyst), sun'iy intellekt muhandisi, kiberxavfsizlik mutaxassisi kabi yangi kasblarning shakllanishi;
- ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonlarining avtomatlashtirilishi;
- frilans va platforma asosidagi bandlikning kengayishi;
- masofadan ishlash imkoniyatlarining ko'payishi;
- yumshoq ko'nikmalar (soft skills) va raqamli savodxonlikning ahamiyati ortishi.

### Raqamli transformatsiyaning mehnat bozoriga ta'siri

| Yo'nalish              | Ta'siri                              | Kutilayotgan natija                     |
|------------------------|--------------------------------------|-----------------------------------------|
| Sun'iy intellekt       | Rutinali ishlar avtomatlashtiriladi  | Mehnat unumdorligi oshadi               |
| Raqamli texnologiyalar | Yangi kasblar shakllanadi            | Bandlikning yangi shakllari rivojlanadi |
| Platforma iqtisodiyoti | Frilans va mustaqil ishlar ko'payadi | Moslashuvchan bandlik ta'minlanadi      |
| Masofaviy ish          | Geografik cheklovlar kamayadi        | Mehnat bozori integratsiyalashadi       |
| Raqamli ta'lim         | Kompetensiyalar rivojlanadi          | Malakali kadrlar soni ortadi            |
| Innovatsiyalar         | Yuqori qo'shilgan qiymat yaratiladi  | Iqtisodiy o'sish jadallashadi           |

Raqamli transformatsiya sharoitida mehnat bozori samaradorligini baholash uchun quyidagi ko'rsatkichlardan foydalanish maqsadga muvofiq:

- bandlik darajasi;
- ishsizlik darajasi;
- IT va raqamli kasblarda band bo'lganlar ulushi;
- mehnat unumdorligi;
- masofaviy ishlovchilar ulushi;
- raqamli kompetensiyalarga ega mutaxassislar soni;
- mehnat unumdorligining o'sish sur'ati;
- qayta tayyorlash dasturlarida qatnashganlar ulushi.

### **Raqamli transformatsiyaning iqtisodiy samaradorligi**

| <b>Yo'nalish</b>        | <b>Iqtisodiy natija</b>                            |
|-------------------------|----------------------------------------------------|
| Avtomatlashtirish       | Ishlab chiqarish xarajatlari kamayadi              |
| Sun'iy intellekt        | Qaror qabul qilish sifati oshadi                   |
| Raqamli kompetensiyalar | Mehnat unumdorligi ortadi                          |
| Platforma bandligi      | Yangi daromad manbalari yaratiladi                 |
| Masofaviy ish           | Operatsion xarajatlar qisqaradi                    |
| Uzluksiz ta'lim         | Mehnat bozori moslashuvchanligi kuchayadi          |
| Innovatsion bandlik     | Yuqori qo'shilgan qiymatli iqtisodiyot rivojlanadi |

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya mehnat bozorining sifat jihatdan yangi bosqichga o'tishiga xizmat qilmoqda. Avtomatlashtirish ayrim an'anaviy kasblarga bo'lgan talabni qisqartirayotgan bo'lsa-da, yuqori malakali mutaxassislar, IT xodimlari, ma'lumotlar tahlilchilari va raqamli boshqaruv sohasidagi kadrlarga ehtiyojni keskin oshirmoqda. Shu sababli mehnat bozori talablariga mos kompetensiyalarni shakllantirish va uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish strategik ahamiyat kasb etadi.

O'zbekiston sharoitida raqamli transformatsiya davrida mehnat bozorini rivojlantirish uchun quyidagi ustuvor yo'nalishlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- ta'lim dasturlarini raqamli iqtisodiyot ehtiyojlariga moslashtirish;
- IT va sun'iy intellekt yo'nalishlarida kadrlar tayyorlashni kengaytirish;
- kasbiy qayta tayyorlash va malaka oshirish tizimini rivojlantirish;

- masofaviy bandlikni huquqiy va texnologik jihatdan qo'llab-quvvatlash;
- startup ekotizimini va innovatsion tadbirkorlikni rag'batlantirish;
- raqamli infratuzilmani barcha hududlarda rivojlantirish;
- davlat–ta'lim–biznes hamkorligini mustahkamlash.

### **Xulosa.**

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiya mehnat bozorining tarkibi, bandlik shakllari va kasbiy kompetensiyalar tizimida chuqur o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Raqamli texnologiyalar, sun'iy intellekt va avtomatlashtirish mehnat unumdorligini oshirish, yangi kasblarni yaratish va iqtisodiy samaradorlikni kuchaytirish bilan birga, kadrlarning malakasini muntazam yangilab borishni ham talab etadi.

Kelgusida O'zbekistonda mehnat bozorining barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun raqamli kompetensiyalarni rivojlantirish, uzluksiz ta'lim tizimini takomillashtirish, innovatsion bandlik shakllarini qo'llab-quvvatlash, sun'iy intellekt va zamonaviy texnologiyalarni iqtisodiyot tarmoqlariga keng joriy etish hamda mehnat bozori monitoringining raqamli platformalarini rivojlantirish zarur. Bu chora-tadbirlar milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi.

### **Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Abdurahmonov Q.X. Mehnat iqtisodiyoti. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
2. Vahobov A.V. Milliy iqtisodiyot. – Toshkent, 2021.
3. World Economic Forum. The Future of Jobs Report 2025. Geneva, 2025.
4. International Labour Organization (ILO). World Employment and Social Outlook: Trends 2025. Geneva, 2025.
5. OECD. Employment Outlook 2024. Paris: OECD Publishing, 2024.
6. World Bank. World Development Report 2024: Digitalization for Development. Washington, DC, 2024.